

ARNULFUS

LEXOVIENSIS EPISCOPUS

NOTITIA

(*Gallia Christiana nova, tom. XI. 774*)

Patria Nortmannus Arnulfus Joannis I, prædecessoris nepos; fraterque non miuor Joannis Sagiensis episcopi, cujus studio in Sagiensi schola a puero in optimis disciplinis eruditus, ac morum integritate etiam informatus, tanta probatæ indolis specimina indidit, ut ejusdem ecclesiæ factus sit archidiaconus regularis, quo tempore Romam profectus, canonici juris ediscendi gratia, inde tractatum de schismate orto post Honorii II papæ decessum ad Gaufridum episcopum Carnotensem direxit, in quo acerrime invehitur in Girardum Encolismensem episcopum, Petri Leonis factioni adhærentem, ita ut omnem ante actam ipsius vitam ac etiam præclarissima quæque facinora vehementius, ut videtur, quam verius carpat. Hæc autem scribebat circa an. 1134, seu post coronatum ab Innocentio II Lotharium imperatorem, et ante reintegratum in cathedra Pictaviensi Willelmum episcopum, quorum alterum anno 1133, alterum vero 1135 contigit. Defuncto Joanni anno 1141 successit vir admodum callidus, eloquens et litteratus, electus a clero et populo Arnulfus, cujus electioni cum obsisteret Gaufridus Andegavorum comes, pro electo cum insigni elogio scripsit Petrus venerabilis ad Innocentium papam ut ejus electionem approbaret, neque comitis Andegavensis intercessionem admitteret, quippe qui nomine appellationis vellet nequitiaæ suæ moras lucrari, ut pastore absente, non esset qui lupo resisteret. Summo pontifici pro eodem electo adversus Gaufridum scripsit quoque S. Bernardus epistolam 348. Horum quidem preces admisit pontifex, et Arnulfi meritissimi præsalis electionem confirmavit; sed quia absque dispositione comitis ab Hugone archiepiscopo consecratus fuerat Arnulfus, bona omnia episcopalia per duos annos et tres menses occupavit Gaufridus, pro quibus redimendis cum de suo nongentas jam libras expendisset episcopus, de licentia Innocentii

A papæ xvii marcas de thesaurio ecclesiæ assumere coactus est.

Anno 1142 pontificatus æcride, conciliavit Henricum abbatem Fiscanni cum Ricardo abbate Bernaii, qui priori obsequium denegabat. Testis fuit xiii Kal. Octobris 1143 chartæ Guillelmi comitis Pontivi datæ in gratiam Radulfi abbatis S. Andreæ in Gouffer, præsens ejusdem ecclesiæ dedicationi cum Joanne germano Sagiensi episcopo. Interfuit anno eodem translationi capitis S. Juliani apud Cenomannos. Quod in asserenda sibi recenti novi principis gratia, resarciendis ecclesiæ et domus suæ ruinis, necnon curandis germanorum funeribus gravius occupatus, per se ipse non potuit, per epistolam Cælestinum II post Innocentium electum summum pontificem convenit. Scripsit quoque ei anno 1143 pro canonicis regularibus ecclesiæ Sagiensis a fratre suo institutis, quos a successore impune vexatos ibidem retinere per annos 20 conatus est Arnulfus, qua de causa Romam petiit anno 1145. Circa id tempus subscripsit chartæ Hugonis de Monteforti ecclesiam Sancti Imeril donantis ecclesiæ Becensis. Auri et argenti quantum potuit magna in necessitate præstitit Ludovico regi, de quo ut illi infra mensem reliquæ 104 marcæ argenti redantur Sugerio abbati præcipit rex epist. 82, qui epistola 55 eidem abbati mandat ut A. præcordiali amico suo lx modios de optimo vino suo Aurelianensi dare non renuat. Ecclesias de Frevilla et Descaville inter capitulum Lexoviense et monasterium S. Salvatoris equaliter dividit anno 1147. Stans apud Novemburgum anno eodem Arnulfus iv ecclesias apud S. Philibertum monachis Becensis donavit. Scripsit ei Eugenius III viii Idus Maii ut Becense monasterium in his quæ in diocesi possidet non inquietaret. In transmarina expeditione, pro qua in conventu Vizeliacensi crucem acceperat anno 1146, cruce signatos comitatus est anno 1147, invitus

quidem, sed jussus ab Eugenio papa, de cuius mandato calicem aureum xxxiv unciarum ad hoc opus expendit. Eugenius autem et et Lingonensi episcopo regimen populi christiani cum rege Jerosolymam profecturi commisit. Ipse vero Guillelmum priorem Sanctæ Barbaræ ecclesiæ præfecit, qui cum a summo pontifice Autissiodori degenti excusatus fuisset, subrogatus est ei Ebroicensis episcopus Rotocus qui episcopatus diu custos fuit. Conventui Acconensi cum Ludovico rege adfuit pro negotio terræ sanctæ anno 1148. Reversus Arnulfus pacem componere satagit inter Gaufridum Andegavensem comitem et Ludovicum VII Franciæ regem circa 1151. Henricus II postea rex Anglorum Lexovii 16 Maii 1152 duxit uxorem Alienoram, quam paulo ante Ludovicus junior ob consanguinitatem dimiserat.

Anno iuente 1153 post octavam Epiphaniæ de Nonanto juxta Bajocas ad exsequias Guillelmi prioris S. Barbaræ festinavit Arnulfus, hisque celebratis fratres ad eligendum successorem hortatus est, electumque Danielem regendæ domui præfecit. Eodem subscripsit donatæ Fontauclensibus monachis ecclesiæ S. Sidonii. Interfuit anno 1154 coronationi Henrici II regis Angliæ, a quo paulo post Romam cum aliis missus est pro quibusdam arduis ipsius negotiis, huiusque adfuit anno 1157 confirmanti fundationem abbatiarum de Blanca-landa et de Lucerna, et iudicium ferenti Cadomi in gratiam Montis S. Michaelis. Subscripsit chartæ regis ejusdem pro monasterio Boccensi, et cum Philippo Bajocensi episcopo ejusdem diplomati, donationes ecclesiæ de Treubam in agro Staffordiensi confirmantis, et eum eodem ac Guillelmo Cenomanniensi episcopo chartæ ejusdem regis Tironensibus monachis xx marcas argenti de thesauro Wintoniensi cum Mathilde matre concedentis. Subscripsit quoque chartis Henrici II Anglorum regis pro S. Florentio Salmuricensi, pro S. Stephano Cadomensi, pro Lira, pro B. Maria de Voto apud Cæsarisburgum, et pro Fontaneto. Adstitit consecrationi ecclesiæ S. Juliani Cenomanniensis anno 1158. Alexandro III anno 1159 recens electo per litteras congratulatus est, Alexanderque ei respondit mense Aprilii 1160, et de rebus gestis in concilio Papiensi eum certorem fecit, et laudavit quod Henricum regem in unitate Ecclesiæ catholicæ tunc schismate turbatæ fluctuantem stabilivisset. Interfuit anno 1162 apud Fiscannum translatis ab Henrico legato reliquiis et Richardi I et II ducum corporibus, et anno 1163 in Idus Octobr. translationi corporis S. Eduardi Angliæ regis apud Westmonasterium. In synodo Tironensi anni ejusdem jussu pontificis orationem habuit, a quo per totam Northmanniam iudex delegatus est pro dirimendis controversiis quas plures episcopi inter et abbates composuit. Inibi egregiam nav. vit operam pro Alexandro III contra Victorem pseudopontificem. Hugo Rothomagensis archiepiscopus defunctus anno 1164 Arnulfo dedicaverat

A tractatum in hexameron, cujus fragmentum habes Anecd. tom. V, col. 1001. Pro S. Thoma Cantuariensi archipræsule, qui cum Henrico Anglorum rege graves exercuit inimicitias, Arnulfus pacis componendæ gratia, regem in Angliam convenit, sed frustra stuluit ad pristinam concordiam utrumque revocare anno 1165, unde in vita ejusdem Thomæ frequens Arnulfi sit mentio. Legenda præsertim ejus epistola ad S. Thomam tom. II, Spicileg. pag. 483, ubi aperte mentem suam deponit de famoso illo dissidio inter regem et primate[m] Angliæ, primum damnans. Neque tamen ob id gratia regis excidit, quod ejus animo versipelli quidam tribuunt, imo inter præcipuos ejus consiliarios admissus in collatione habita anno 1166 apud castrum Cainovem in Turonibus, cum rex prævideret se brevi sententia excommunicationis feriendum a S. Thoma, quem pontifex legatum in Anglia constituerat, Arnulfus consilium regi dedit appellationis ad summum pontificem significandæ S. Thomæ, idque exsequendum cum episcopo Sagiensi suscepit. Post eadem quoque sancti Thomæ scripsit ad Alexandrum papam nomine episcoporum omnium Angliæ, excusans Henricum, et tanti sceleris notam diluens epist. 79. Reperitur annis 1170 et 1179 in instrumentis Vallis Richerii, quo ultimo concessit monachis libertatem et immunitatem in civitate et mercato Lexoviensi. Eodem astitit translationi corporis S. Romani archiepiscopi Rothomagensis. Biennio ante acceptam olim ab Henrico rege capellaniam de Buscham restituerat et monasterio S. Victoris Parisiensis dederat ecclesiam B. Petri de Gaceio anno 1177.

Memoratur adhuc in chartis Saviniaci anno 1180. Insequenti 1181 regis summiq[ue] pontificis indignationem incurrit; hoc enim anno ad Lucium papam querelas adversus Arnulfum detulerunt canonici quidam Lexovienses, quibus acceptis, Lucius a magna officii episcopalis parte eum suspendit. Latam quidem a iudicibus sententiam postea rescidit summus pontifex, sed iudicio statim apostolico damnatus Arnulfus cesserat dignitate, ut semper optaverat. Priusquam autem cederet, virum inter suos eruditissimum Petrum Blesensem consuluit cuius loco sese addiceret seclusus ab omni laicorum consortio seculari. Respondit Petrus epist. 44, eique suadet ut episcopatu[m] minime cedat ob molestias sive a principe, sive a capitulo, sive ab aliis nisi te illatas; deserendum tamen eum docet, si per ambitum sit obtentus. Negare videtur Gussanvilleus in notis ad dictam epistolam Arnulfum recessisse propter regis Henrici II odium; ac contrarium evincitur tum ex Rogerio Hovedeno et Baronio, tum ex hac epistola, tum ex epistola ipsius Arnulfi ad Lucium papam, quam habes Spicileg. tom. II, pag. 482. Neque vero probo esse poterat secedere pro bono pacis et regi cedere. In epistola quam ad abbatem Cisterciensem scripsit Arnulfus, ut sibi liceret finire vitam in monasterio

Mortui maris, duo speciatim commemorat, quæ ad pontificale onus abdicandum illum pertraherant. « Confectus, inquit, senio et aliquarum ægritudinum gravatus accessu, ad medicinæ salutare remedium confugere, et contracta laboribus membra necessaria requie sublevare constitui; si quidem in perniciem nosam veluti conjurata veniunt debilitas, infirmitas ac senectus, mihi que tot incommodorum instantia fiduciam vitæ longioris abrumpit. Accedit extrinsecus negotiorum, quibus distrahor, importuna vexatio, quæ miserabiliter anhelantem, vel ad momentum etiã respirare non sinit; si quidem sæpius ad regales cum cæteris trahor angarias, eorumque, quibus deesse non possum, frequentibus infestor injuriis. » Sed cum recessus ille suum hæud sortitus esset effectum, ad Victorinum apud Parisios monasterium se recepit, ut habent chronica Northmanniæ: « Arnulfus Lexoviensis episcopus mensæ Junio senio fractus Lexoviensem episcopatum dimisit, et ad S. Victorem Parisius se transtulit, ibique anno sequenti mortuus est. » Et Robertus de Monte in appendice ad Sigebertum ad annum 1152: « Arnulfus Lexoviensis episcopus, cum per xl. annos eandem ecclesiam rexisset, in ædificando ecclesiam et pulcherrimas domos laborasset, renuntiavit episcopatu, et perrexit Parisius suos dies dimidiaturus apud S. Victorem in domibus pulcherrimis, quas ibi ad opus suum construxerat. » Ibi autem diu non mansit, siquidem decessit an. 1154 pridie Kal. Septembris, qua die quotannis in necrologio Victorino recitatur « anniversarium solemne Patris nostri piæ recordationis Arnulfi Lexoviensis episcopi, qui magis devotionis affectu, quem a multis retro annis erga ecclesiam nostram habuerat, de episcopatu suo ad nos veniens, canonicus noster effectus est, quietisque sibi ac sepulturæ locum eundem inter omnes alias ecclesias prælegit, nullis et magnis beneficiis dignum et perpetuum sui nominis et amoris memoriale posteris derelinquens; siquidem dedit nobis idem pater in cultu altaris duos textus, crucem et calicem, tres casulas, tu-

anicam et salmaticam, capsam et duo pallia; dedit et nobis ad solvenda ecclesiæ ccc. libras Andegavensium; in quibusdam vero vasis argenteis et libris quibusdam legalibus centum libras Parisiensium ad emendos reditos. Præterea mediorum quorundam librorum legalium sex volumina, et alios diversi generis libros ad retinendum in armario nobis dedit; sed et diversis temporibus multa nobis in vita sua beneficia contulit. Statutum est ergo ut tanti Patris anniversario recurrente, singulis annis ipsum solemniter celebretur, fiat commendatio ante missam. » Jacet prope chorum ad altare Sancti Dionysii cum hac epigraphe: « Epitaphium Arnulfi Lexoviensis episcopi, qui postquam xl. annis potens opere et sermone populo suo præfuit, frater monachæ effectus, moriens demum in veteri basilica sepultus est, nunc vero translatus hic quiescit.

Tu qui dives eras, et magnus episcopus, ob quid Sortem mutasti pauperiore statu!

*Imo pauperiem mutavi fenore magno,
Mundo dives eram, plus fuit esse Deo. »*

Postmodum renovatum est ejus sacellum, et ad perennem notitiam incripta sunt superliminari hæc carmina:

*Hoc templum junctæque ædes sunt, rarisulis otium
Arnulfi antiquum Lexoviensis opus.*

*Si ter quingentos annos trigintaque et unum
Annumeros, Christo cum repararet habes.*

Arnulfi epistolæ et epigrammata existant mss. in bibliotheca Vaticana nu. 189 et 537. Odo Turnebus Adriani filius epistolæ primus edidit cum sermonibus et carminibus, unde in Bibliotheca Patrum transiere tom. XXII. Arnulfi tractatum de schismate inter Innocentium II et Petrum Leonem, dictum Anacletum, edidit Dacherius tom. II Spicilegii, ubi etiam exhibet plurimas ejus epistolæ antea non editas, scilicet ad Lucium papam, quoniam majestatis titulo compellat, apologeticum ad suorum adversariorum confutandas calumnias, ad Alexandrum papam, ad Henricum regem Anglorum.